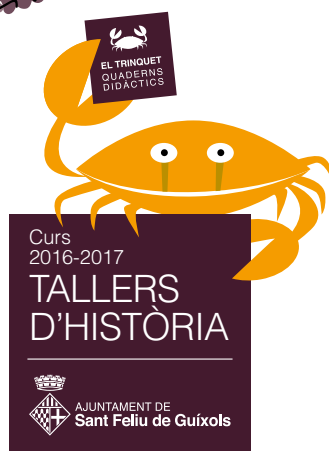

Contes per a Educació Infantil

Il·lustracions
Adriana Fàbregas

Contes
M. Àngels Suquet i Rosa M. Rourich

EDITA

Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols

COL·LECCIÓ

El Trinquet
Quaderns Didàctics
Núm. 3

Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols
Tallers d'Història. Curs 2016-2017

AUTORES

M. Àngels Suquet Fontana
Rosa M. Rourich Bordas

GRAFISME I MAQUETACIÓ

Dosis Disseny

IL·LUSTRACIONS

Adriana Fàbregas (personatges i entorns)
Coaner Codina (l'escarabat Xerric)

FOTOGRAFIES

Jan Sevc (p. 2); Jiri Bohdal (p. 2); Krzysztof Sztaba (p. 7); Rosa M. Rourich (p. 8); Pere-Joan Llopart (p. 9); autoria desconeguda, extret de *Mas Molla* des de 1338, www.masmolla.com (p. 15); Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols: Ricard Mur (p. 14, 17, 19 i 22); Amadeu Mauri (p. 15 i 21); autoria desconeguda (p. 20 i 23).

EL TRINQUET
QUADERNS
DIDÀCTICS

Publicacions de
Sant Feliu de Guíxols

El nom *trinquet* en terminologia naval serveix per designar el pal més proper a proa en les embarcacions de més d'un pal o també la vela que s'enverga en el trinquet. En la parla popular ganxona s'anomenen *trinquets* els petits crancs que hi ha a les roques.

Dipòsit legal: GI 1562-2017

ISBN: 978-84-947363-1-5

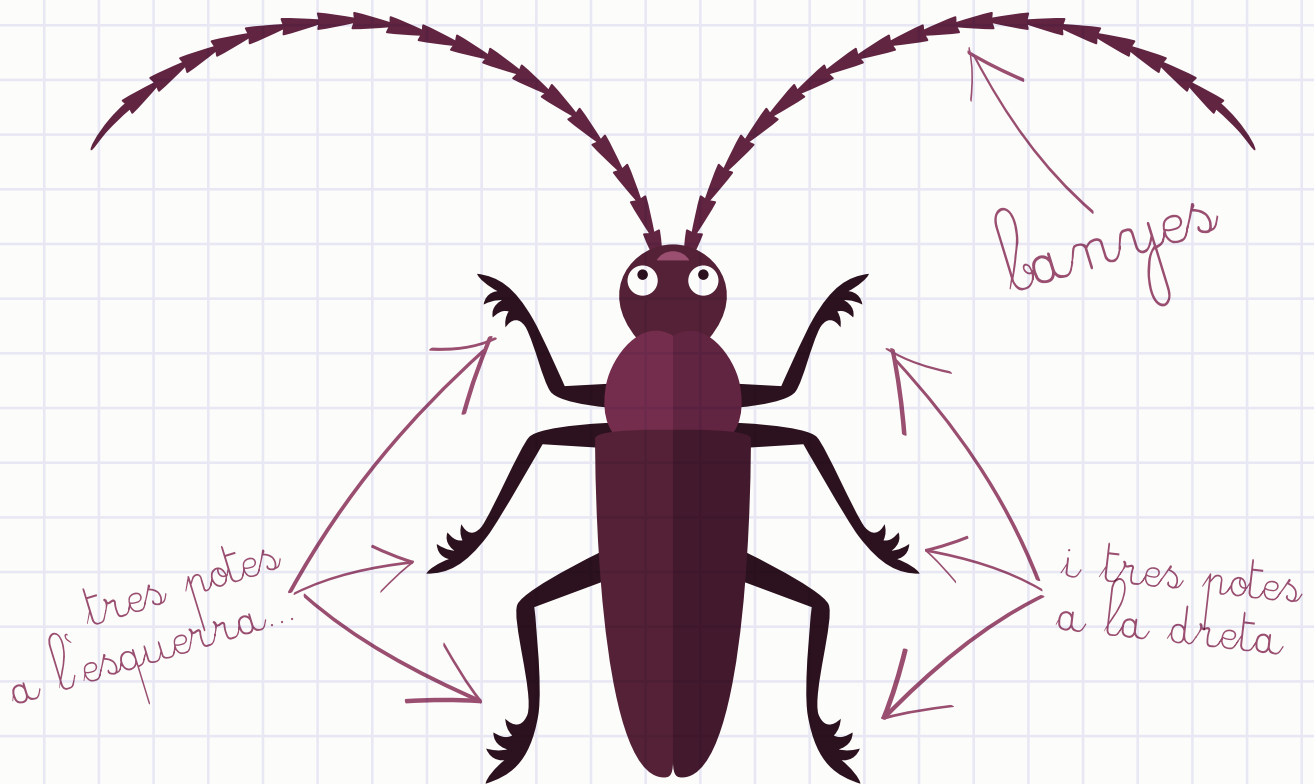
Exemplar gratuït

Qualsevol part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny, il·lustracions i fotografies, pot ser reproduïda, emmagatzemada i/o transmesa sempre i quan es demani l'autorització prèvia de l'autor, l'editor o el titular dels drets d'explotació.

AJUNTAMENT DE
Sant Feliu de Guíxols

Hi havia una vegada un
escarabat que es deia Xerric...
Tenia unes banyes molt llargues
i era l'escarabat més eixerit!

HI HAVIA UNA VEGADA UN ESCARABAT QUE
ES DEIA XERRIC...TENIA UNES BANYES MOLT
LLARGUES I ERA L'ESCARABAT MÉS EIXERIT!

Era de la família dels banyarriquers. Quan era petit li costava de dir: "sóc un ba-nya-rri-quer".

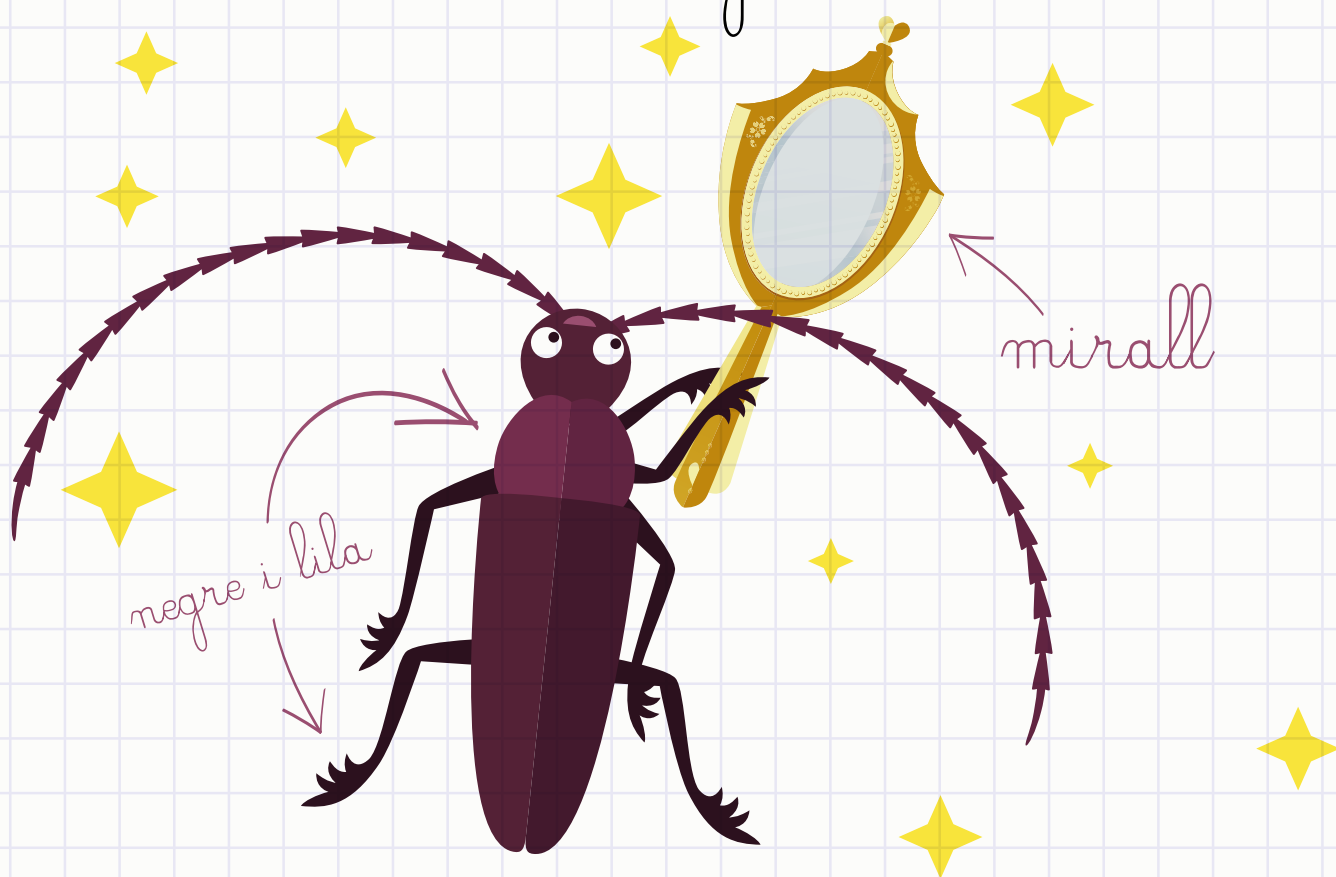
escarabat banyarriquer

ERA DE LA FAMÍLIA DELS BANYARRIQUERS.
QUAN ERA PETIT LI COSTAVA DE DIR:
"SÓC UN BA-NYA-RRI-QUER".

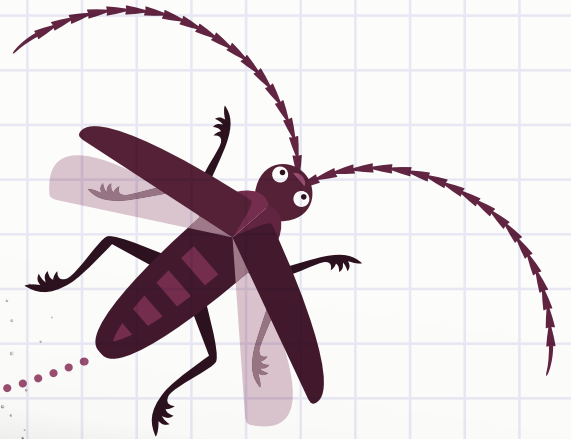
Era un escarabat molt presumit i elegant, amb les potes tan fines i el seu vestit de color lila i negre brillant.

ERA UN ESCARABAT MOLT PRESUMIT I ELEGANT,
AMB LES POTES TAN FINES I EL SEU VESTIT DE
COLOR LILA I NEGRE BRILLANT.

Vivia en un bosc a prop de
Sant Feliu de Guíxols. Quan
es feia fosc, s'ho passava bé volant
entre els arbres.

mireu com vola!

VIVIA EN UN BOSC A PROP DE SANT FELIU DE
GUÍXOLS. QUAN ES FEIA FOSC, S'HO PASSAVA
BÉ VOLANT ENTRE ELS ARBRES.

La seva casa era en una alzina.
El tronc de l'alzina és aspre i
arrugat perquè té suro per fora.

escorça
de suro

LA SEVA CASA ERA EN UNA ALZINA. EL
TRONC DE L'ALZINA ÉS ASPRE I ARRUGAT
PERQUÈ TÉ SURO PER FORA.

Però, per dins, era la millor casa del món. A l'estiu s'hi estava fresquet i, a l'hivern, s'hi estava calentet.

ni fred ni calor!

PERÒ, PER DINS, ERA LA MILLOR CASA DEL MÓN.
A L'ESTIU S'HI ESTAVA FRESQUET I, A L'HIVERN,
S'HI ESTAVA CALENTET.

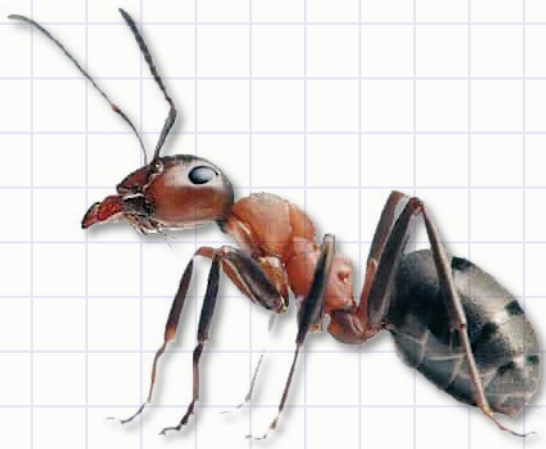
A més, a més, l'alzina feia
unes glans rodones i llises...

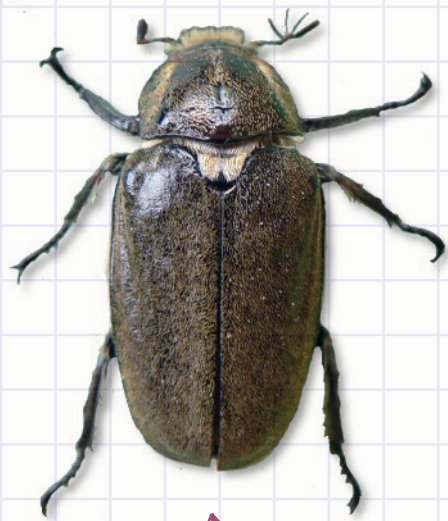
A MÉS, A MÉS, L'ALZINA FEIA UNES
GLANS RODONES I LLISES...

Era feliç perquè també hi havia
els seus amics, la formiga Lia
i l'escarabat Taca.

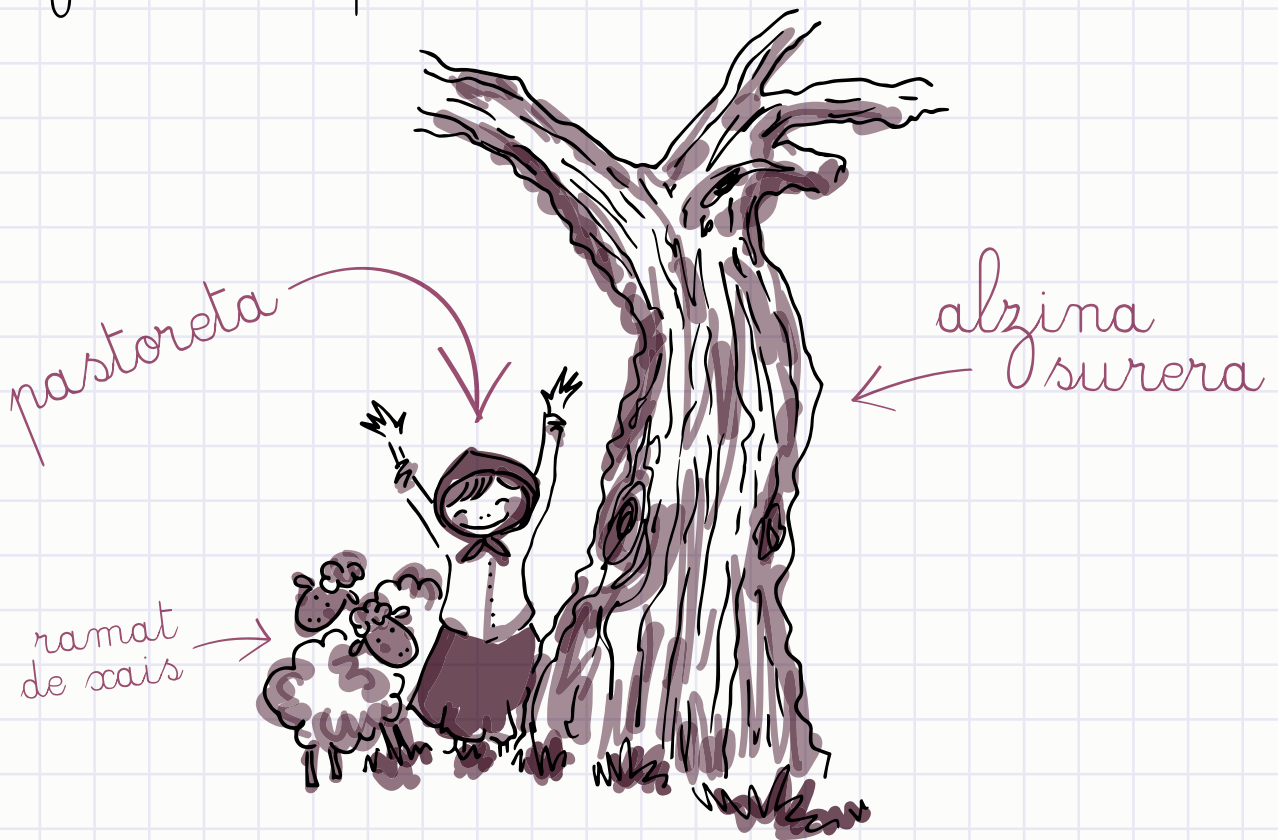
↑
formiga
Lia

↑
escarabat
Taca

ERA FELIÇ PERQUÈ TAMBÉ HI HAVIA
ELS SEUS AMICS, LA FORMIGA LIA I
L'ESCARABAT TACA.

Un dia una pastoreta va aturar-se sota l'alzina amb el seu ramat. Va veure que era molt gran i que tenia molt de suro.

UN DIA UNA PASTORETA VA ATURAR-SE SOTA L'ALZINA AMB EL SEU RAMAT. VA VEURE QUE ERA MOLT GRAN I QUE TENIA MOLT DE SURO.

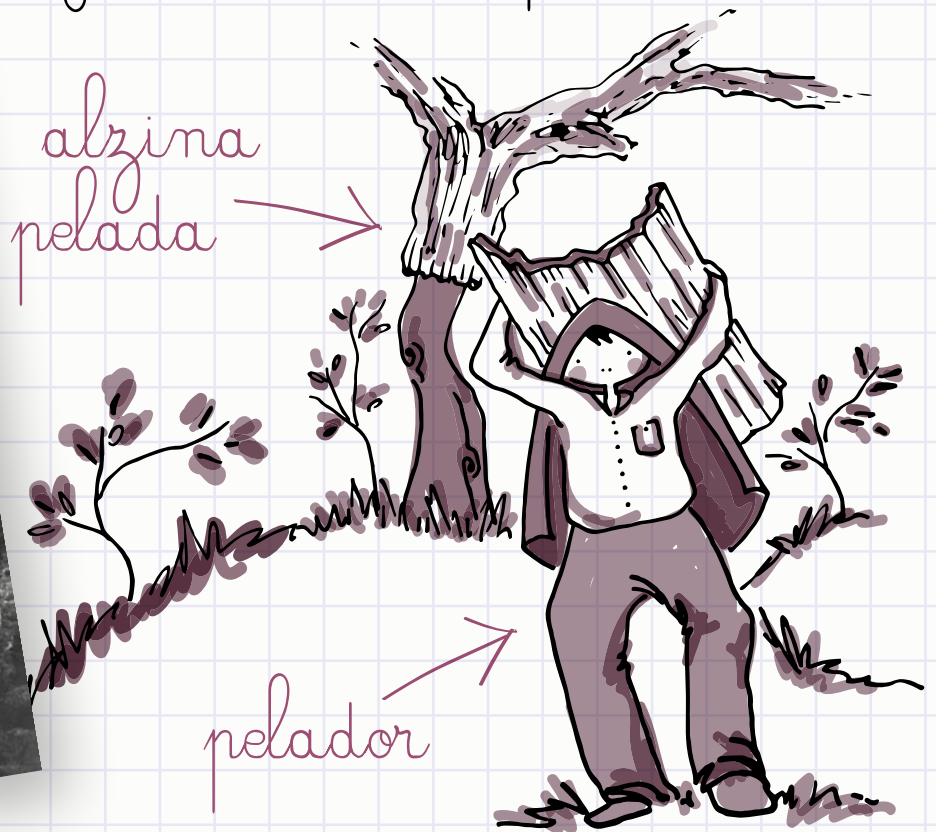
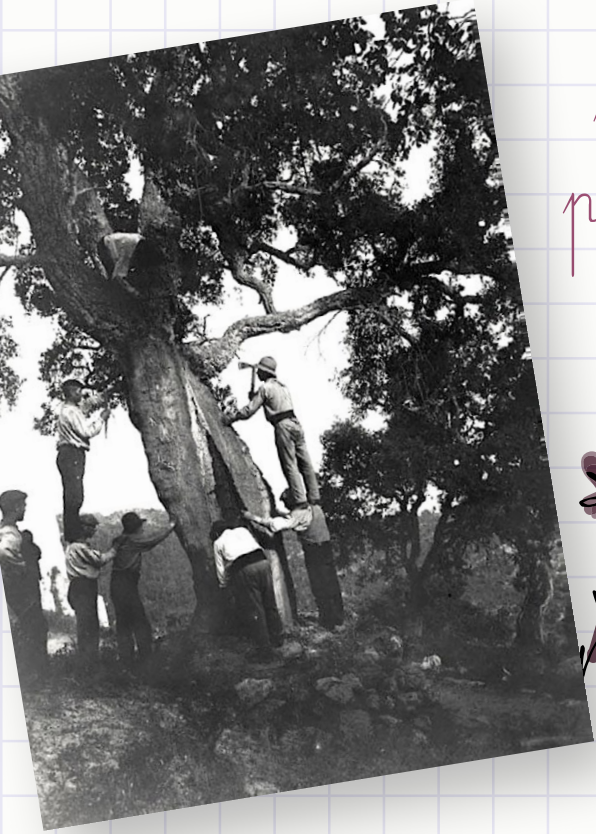
La pastora sabia que el suro servia
per fer taps. Quants taps que es
podrien fer amb tot aquell suro!

LA PASTORA SABIA QUE EL SURO SERVIA
PER FER TAPS. QUANTS TAPS QUE ES
PODRIEN FER AMB TOT AQUELL SURO!

Va avisar uns homes que feien de peladors i sabien treure el suro de l'alzina. El van dur a una fabrica de taps.

VA AVISAR UNS HOMES QUE FEIEN DE PELADORS
I SABIEN TREURE EL SURO DE L'ALZINA. EL VAN
DUR A UNA FÀBRICA DE TAPS.

En Xerric i els seus amics els van seguir. Van quedar ben parats quan van veure piles de suro al pati de la fàbrica.

EN XERRIC I ELS SEUS AMICS ELS VAN SEGUIR.
VAN QUEDAR BEN PARATS QUAN VAN VEURE PILES
DE SURO AL PATI DE LA FÀBRICA.

Es van amagar entre el suro.
Van veure molts homes que feien
taps, per això es deien tapers.

ES VAN AMAGAR ENTRE EL SURO. VAN VEURE
MOLTS HOMES QUE FEIEN TAPS, PER AIXÒ ES
DEIEN TAPERS.

Treballaven amb uns ganivets molt esmolats. Anaven de pressa i estaven concentrats per no tallar-se.

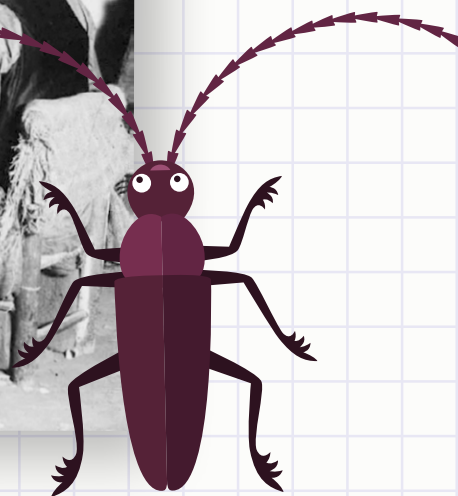
TREBALLAVEN AMB UNS GANIVETS MOLT ESMOLATS. ANAVEN DE PRESSA I ESTAVEN CONCENTRATS PER NO TALLAR-SE.

Era molt difícil fer els taps a mà.
Els repassaven perquè quedessin
molt bé. En Xerric i els seus
amics s'estaven quiets perquè no
els veiessin!

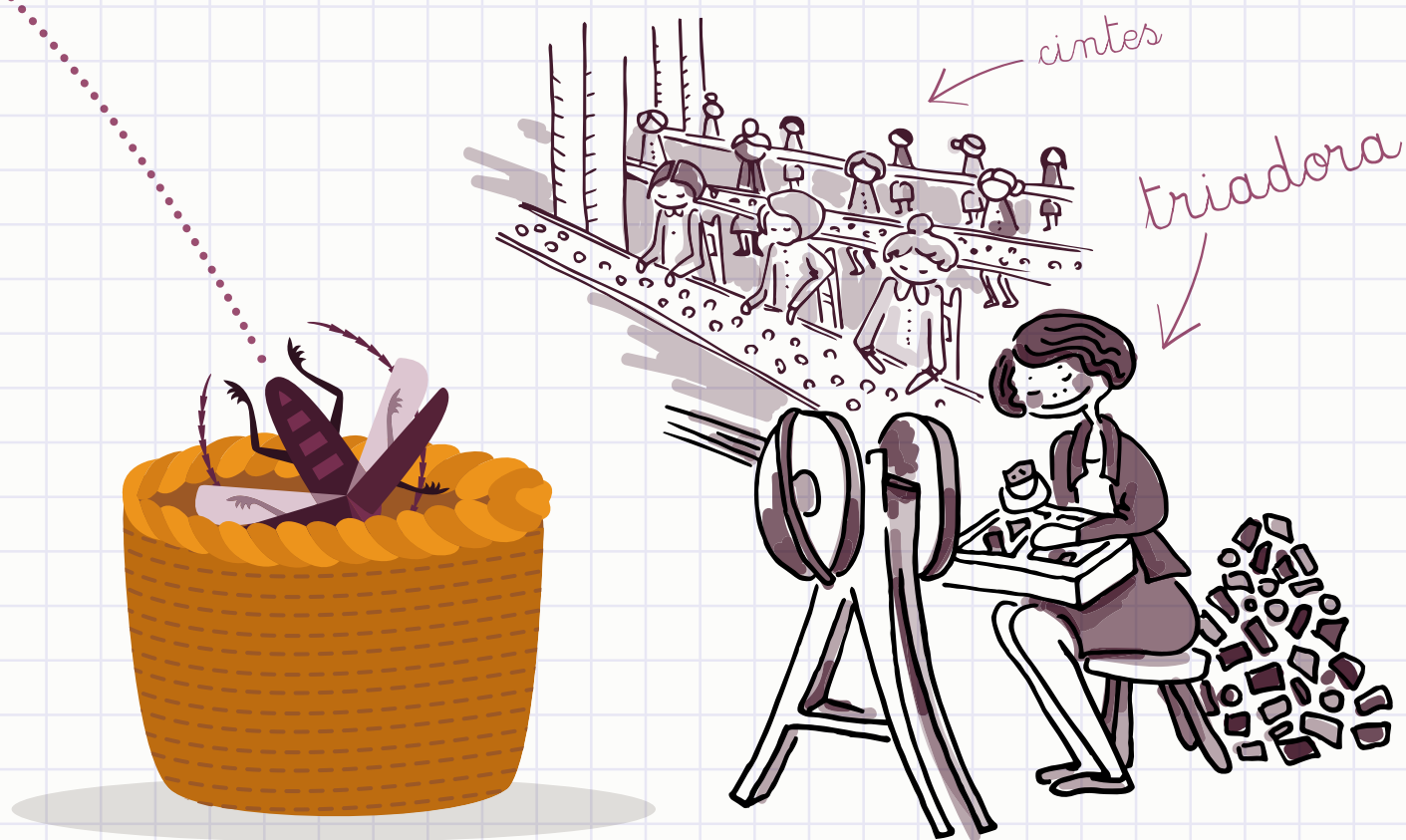
coves

ERA MOLT DIFÍCIL FER ELS TAPS A MÀ. ELS REPASSAVEN
PERQUÈ QUEDESSIN MOLT BÉ. EN XERRIC I ELS SEUS AMICS
S'ESTAVEN QUIETS PERQUÈ NO ELS VEIESSIN!

Després unes dones triaven els taps, eren les triadores. Què divertit anar per la cinta i deixar-se caure al cove!

DESPRÉS UNES DONES TRIAVEN ELS TAPS, EREN LES TRIADORES. QUÈ DIVERTIT ANAR PER LA CINTA I DEIXAR-SE CAURE AL COVE!

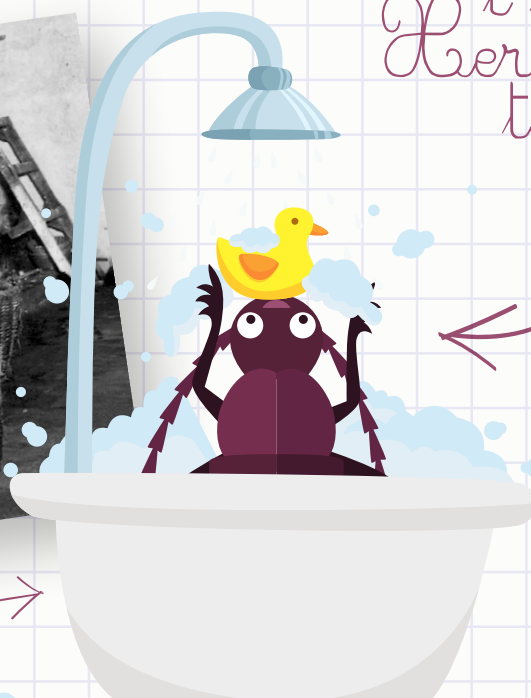
Però ai que llavors els duien a rentar! En Xerric i els seus amics van quedar xops i nets com els taps...

els taps
ben nets...

i en
Xerric
també!

banys →

PERÒ AI QUE LLAVORS ELS DUIEN A RENTAR!
EN XERRIC I ELS SEUS AMICS VAN QUEDAR
XOPS I NETS COM ELS TAPS...

Quan estaven secs els posaven en una pila enorme. Quanta feina comptar-los tots! Però ells van jugar a llançar-s'hi de caps!

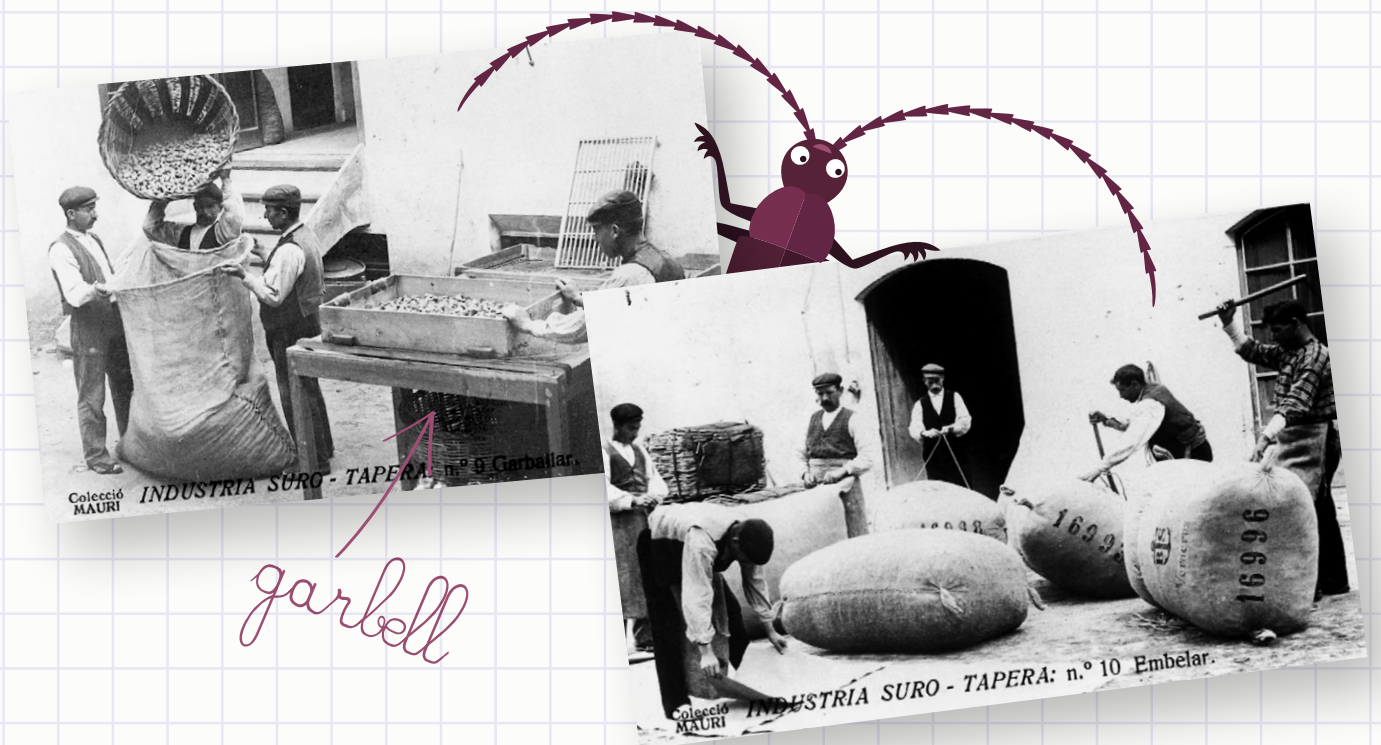
quants de taps!
341, 342, 343, 344...

QUAN ESTAVEN SECS ELS POSAVEN EN UNA PILA ENORME. QUANTA FEINA COMPTAR-LOS TOTS! PERÒ ELLS VAN JUGAR A LLANÇAR-S'HI DE CAPS!

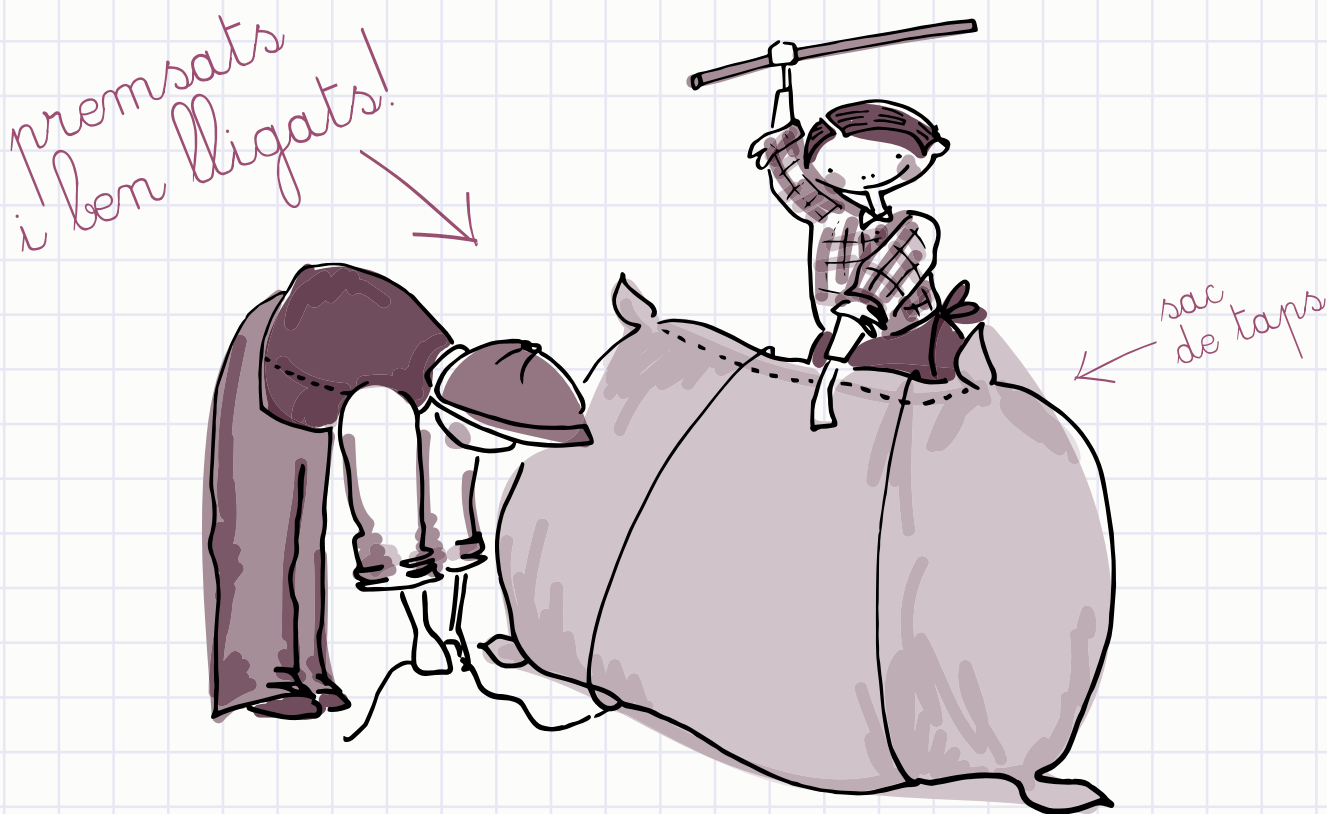
Amb el garbell, els van ben trontollar.
Va ser divertit com anar a fires,
però ai que llavors els posaven en sacs!
Per sort, es van escapar...

AMB EL GARBELL, ELS VAN BEN TRONTOLLAR. VA SER
DIVERTIT COM ANAR A FIRES, PERÒ AI QUE LLAVORS
ELS POSAVEN EN SACS! PER SORT, ES VAN ESCAPAR...

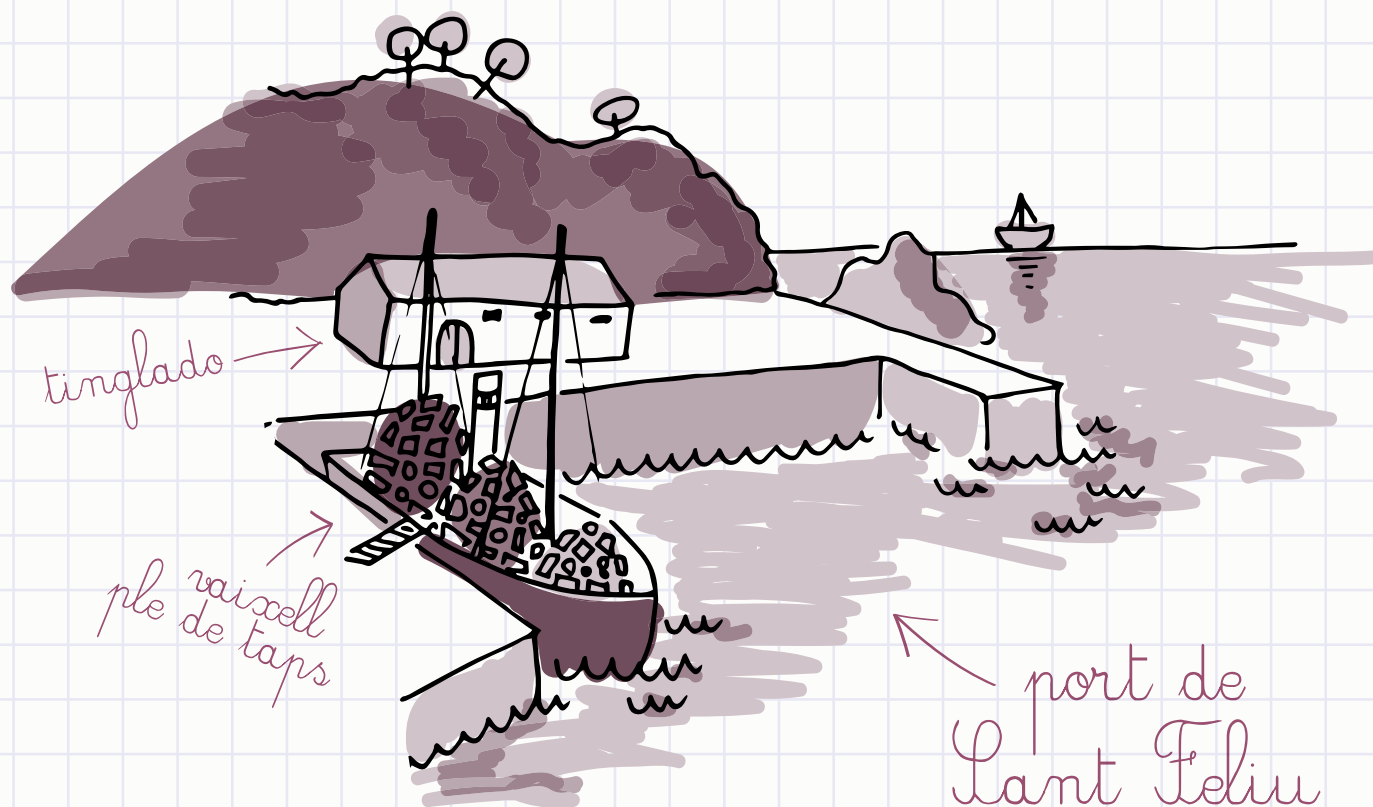

Haguessin quedat ben aixafats:
uns homes lligaven els sacs i els
picaven. Així, ben premsats, als
sacs hi cabien més taps!

HAGUESSIN QUEDAT BEN AIXAFATS: UNS HOMES
LLIGAVEN ELS SACS I ELS PICAVENT. AIXÍ, BEN PREMSATS,
ALS SACS HI CABIEN MÉS TAPS!

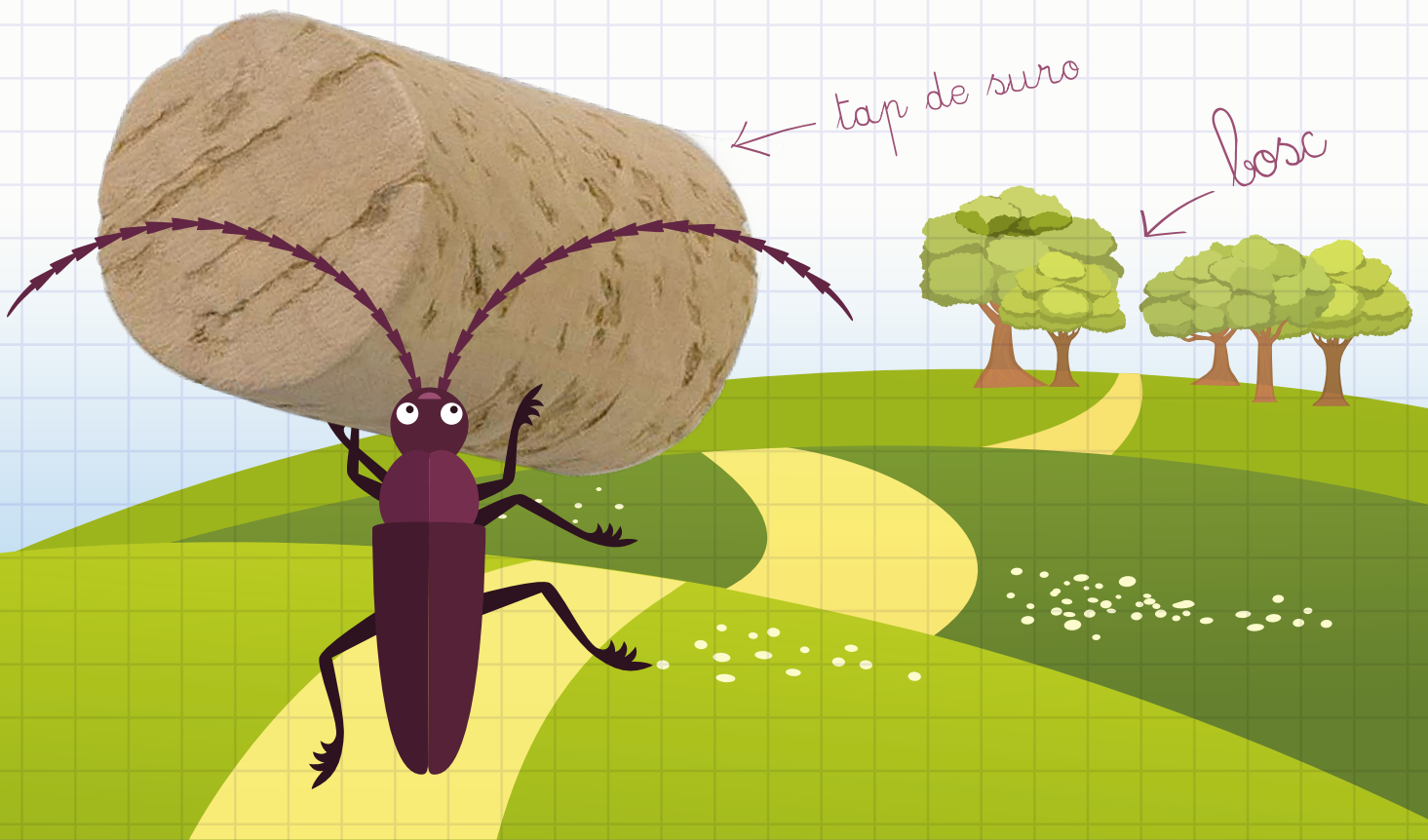
En Xerric, la Lia i en Taca,
seguint els sacs, van arribar al
port. Hi havia un gran vaixell
que duia els taps per tot el món.

EN XERRIC, LA LIA I EN TACA, SEGUINT ELS
SACS, VAN ARRIBAR AL PORT. HI HAVIA UN GRAN
VAIXELL QUE DUIA ELS TAPS PER TOT EL MÓN.

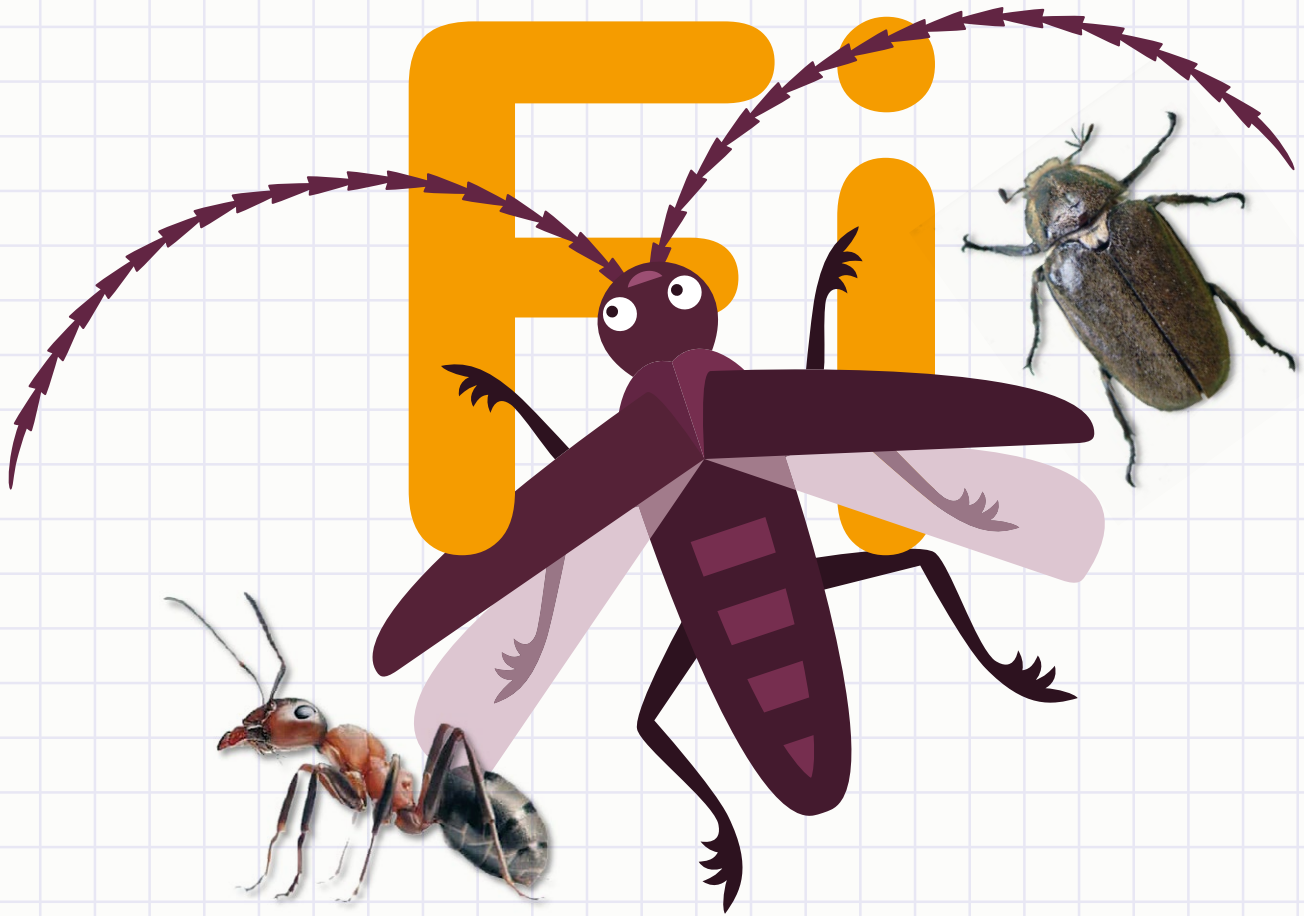
Volien pujar al vaixell, però
eren massa petits... Van
guardar un tap com a record i
van tornar al bosc.

VOLIEN PUJAR AL VAIXELL, PERÒ EREN MASSA
PETITS... VAN GUARDAR UN TAP COM A
RECORD I VAN TORNAR AL BOSC.

Van buscar una altra
alzina, van viure feliços i van
menjar anissos.

VAN BUSCAR UNA ALTRA ALZINA,
VAN VIURE FELIÇOS I VAN MENJAR
ANISSOS.

PER QUÈ FEM CONTES?

L'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols custodia més de 2.060 metres lineals de documents i unes 150.000 fotografies. Aquesta documentació conté informació sobre tots els aspectes que fan referència al municipi i al seu entorn des del segle XII fins a l'actualitat. En relació amb la indústria surera, l'Arxiu posa a disposició dels usuaris els fons documentals de 13 fàbriques de suro, amb un total de 72 metres lineals, i més de 600 fotografies. A banda, molts fons fan referència també a diferents aspectes d'aquest sector.

L'Arxiu Municipal no només guarda la documentació sinó que la dona a conèixer de diferents formes i, precisament, una és utilitzar-la com a base per a material didàctic i contes per als més petits. Aquests contes parlen de personatges, fets, llocs, edificis, etc. de la ciutat.

Per saber-ne més...

Sobre el protagonista

En Xerric és un escarabat banyarriquer, que és un insecte que viu principalment a les alzines i als roures. El seu nom científic és *cerambyx cerdo* i també es coneix popularment com a *capricorn major* o *capricorn de l'alzina*. Durant 3 o 4 anys, mentre és una larva, viu a l'interior dels troncs, on excava túnels. Després de la seva metamorfosi, que es produeix a l'estiu, encara es queda dins de l'arbre durant un any. Solen sortir el mes de juny i la seva vida adulta dura uns dies o setmanes. Els exemplars adults arriben a fer 6 o 7 cm de longitud. En aquesta etapa tenen hàbits nocturns i no s'alimenten, tan sols llepen la saba de l'escorça dels arbres o algunes fruites molt madures. Els seus amics la Lia i en Taca, són una formiga i un escarabat de Sant Joan, que també viuen als mateixos boscos que els banyarriquers.

El nom del nostre protagonista, *Xerric*, és com s'anomenava els vailets entre 12 i 16 anys que treballaven en les fàbriques de taps. La primera feina que solien fer era escaiar (escairar), que consistia en tallar les arestes dels carracs o peces cúbiques de suro, abans que els tapers fessin els taps. Així aprenien a fer anar els ganivets i a conèixer les característiques d'aquesta matèria.

Sobre el suro i l'alzina surera

El suro s'obté de l'escorça de l'alzina surera (*quercus suber*) i és el material més adequat per a l'elaboració de taps. La seva estructura cel·lular fa com un rusc d'abella. Té petites càmeres d'aire delimitades per unes parets amb forma hexagonal que li donen les seves característiques: lleugeresa, elasticitat, coeficient de fregament elevat, impermeabilitat, poder calorífic, fàcilment manejable, baix contingut en aigua, aïllant tèrmic. Les seves propietats eren conegudes a l'Antiguitat, però s'utilitzà massivament per tapar ampelles a partir del segle XVII, quan fou possible fabricar un vidre prou resistent per poder guardar i transportar el vi. L'alzina surera és una espècie endèmica de la Mediterrània. A Catalunya els boscos d'alzina surera es troben prin-

cipalment a l'Albera (Alt Empordà), a les Gavarres (Baix Empordà, Gironès i Selva) i al Montnegre (Maresme i Vallès Oriental). A més, a la Península Ibèrica són abundants els boscos d'alzina surera a Extremadura, Andalusia i Portugal. També hi ha boscos d'alzines sureres al nord d'Àfrica (Algèria, Marroc i Tunísia), al sud de França, sud d'Itàlia i a les illes de Còrsega, Sardenya i Sicília.

Sobre Sant Feliu de Guíxols

L'existència dels boscos amb alzines sureres implica la creació d'indústria en les poblacions properes. Aquest va ser el cas de Sant Feliu de Guíxols, on des de finals del segle XVIII fins a mitjan segle XIX ja hi havia entre 40 i 50 fàbriques de suro amb uns 500 treballadors. Durant la segona meitat de segle comença a créixer aquesta indústria. La pèrdua del control sobre les colònies fa disminuir l'emigració cap a Amèrica i, per tant, aquí es disposa de més mà d'obra. Hi ha estrangers que venen a establir les seves empreses a Sant Feliu de Guíxols, com H. A. Bender (1851) o Guillem Bucknall (1858). Es passa dels obradors a les fàbriques amb pati, on es podia realitzar tot el procés de fabricació dels taps. Els últims decennis del segle XIX van ser de gran prosperitat, pel creixement de la indústria del suro, i també pel comerç marítim i les drassanes.

El comerç i fabricació de taps van desenvolupar-se sobretot a partir de 1880. En aquest moment van començar a generalitzar-se màquines, cosa que va afavorir el predomini progressiu de les fàbriques grans i la incorporació de la dona al món del treball, ja que era una mà d'obra barata. De retruc, la massificació de la mà d'obra també va comportar la difusió de l'obrerisme llibertari (anarcosindicalisme) i l'associacionisme. El desenvolupament econòmic i, conseqüentment, demogràfic es traduí en el creixement urbanístic de la vila. Així, el 1902 Sant Feliu de Guíxols va rebre oficialment la denominació de ciutat per part de Maria Cristina, mare d'Alfons XIII.

La indústria del suro va prosperar durant el segle XIX i principis del segle XX, fins la segona Guerra Mundial. El 1897 hi

treballaven 2.135 persones i, el 1901, ocupava 3.187 treballadors. A partir dels anys 50, a causa de la competència de zones com Portugal o Andalusia -que podien fabricar a preus més barats-, va prevaldre el sector turístic. Per altra banda, també aparegueren altres materials, com el plàstic. Però els bons vins se segueixen tapant amb taps de suro perquè a hores d'ara no s'ha trobat res millor.

Sobre l'elaboració de taps

El procés d'elaboració del suro tradicionalment ha procurat el màxim aprofitament de la matèria i el seu reciclatge per mitjà de la fabricació de suro premat o aglomerat. També s'ha tingut i es té una especial cura en la qualitat del producte. Els arbres es pelen cada 8, 10 o 12 anys. El suro per a fer taps es fa en la 3a lleva, quan l'arbre té entre 40 i 50 anys. El procés a mà es feia amb un seguit d'operacions que requerien una gran especialització:

Llevar: entre els mesos de maig i setembre, les colles de peladors (tres homes i un capatàs) anaven al bosc per llevar o "pelar" el suro de l'arbre. Havien de fer-ho en bones condicions, en un ambient ni massa sec ni massa humit. El pelador més expert decidia quines alzines es podien pelar. Picava l'escorça o hi feia un petit tall i, segons el so que feia, determinava si es podia llevar el suro o no. Si el suro era molt alt, s'havia de fer escala de peladors o cavall de dos. Si calia fer la cavalleria de tres, es demanava l'ajuda d'altres colles.

Bullir: el suro es bullia, de vegades al mateix bosc, i s'aplanava (les planxes s'anomenen *pannes*). Als patis de les fàbriques, es lligaven les pannes en feixos i es bullien en calderes o perols durant una hora aproximadament per guanyar elasticitat (un 20%). Quedava més tou i així era més fàcil poder fer els taps. A cada bullida es feien 200 quilos de suro. L'olor penetrant i característica del suro bullint impregnava l'aire dels llocs on hi havia fàbriques.

Toscar: el suro es posava panxa avall per aplanar-lo i es rascava (toscava) la part més llenyosa de l'exterior. Si feia dies que s'havia bullit, calia humitejar-lo de nou.

Classificar: el suro es classificava segons els gruixos, la rugositat, les taques, segons si havia estat més o menys atacat per insectes, segons la porositat de la part inferior.

Llescar: els llescadors tallaven les pannes o planxes de suro en tires de la mateixa amplada que l'altura dels taps que es volien fer. Llescaven amb estoig o ganivets de llescar.

Carrar: els carradors tallaven les tires de suro en petits cubs, anomenats quadrats o carracs, per poder fer els taps.

Escaiar: els xerrics tallaven les arestes dels carracs i deixaven a punt cada peça perquè els tapers poguessin treballar.

Fer els taps: els tapers s'asseien al voltant de l'estable (caixa) o taulell, on hi havia els carracs i, a cada costat, una peça de ferro (espiga) on s'encaixava el ganivet. El carrac es feia rodar a molta velocitat damunt la fulla del ganivet per arrodonir els angles, com si "es pelés". A terra, hi anaven quedant les peles (llana), que s'aprofitaven per fer suro aglomerat. Els tapers necessitaven molta pràctica. La majoria feia entre 800 i 900 taps al dia, però un molt bon taper

en feia entre 1.000 i 1.500. Si el 1884 es feia una jornada de 10 hores, llavors un bon taper podia fer entre 100 i 150 taps per hora. És a dir, entre un i tres taps per minut!!!

Repassar: quan els havien acabat, els repassaven perquè volien que estiguessin molt ben acabats. Els capneters feien capnets, és a dir, treien les impureses amb ganivets i, de vegades, s'enduïen la feina a casa. Els repassadors acabaven de donar forma als trefins (taps de cava) que havien fet els tapers.

Rentar: després els rentaven per treure totes les impureses i així no es fes malbé el vi. Si calia, després del rentat, es feia la coloració o decoloració.

Assecar: els taps posaven a assecar damunt de canats en llocs ventilats com els terrats de les fàbriques. Actualment s'utilitzen centrifugadores amb aire calent.

Triar per calibres i qualitats: les triadores triaven els taps per qualitats, aquesta feina es feia manualment i, a l'actualitat encara es manté per als taps de més qualitat. Avui dia, la rectificació dimensional de la majoria de peces es fa de manera automatitzada. Antigament, després de la tria, els taps es garbellaven per separar-los per mides i garantir que fossin iguals.

Marcar: finalment, si el client ho volia, es marcaven els taps amb el logotip del comprador amb foc o amb tinta, però la tinta no es posava mai en un lloc que hagués de tenir contacte amb el vi. També, a petició del client, es podien parafinar. Actualment el marcatge es fa amb làser.

Comptar: es comptaven manualment, agafant 5 taps a cada mà i posant-los en coves. Quan en tenien 100 o 1.000 es posaven un tap a la butxaca (marcar). Així sabien els centenars o milers que hi havia pels taps que tenien a la butxaca. Més endavant es van inventar màquines per comptar els taps.

Ensacar i embalar: els taps es posaven en saques de canemàs o jute (més barat). En cada saca hi cabien entre 5.000 i 30.000 taps, segons el calibre. El sac s'embolcallava amb paper d'estrassa per protegir-lo de la pols i es posava en una segona saca més fina, que es lligava amb força.

Transportar: una vegada ben embalsats, els portaven amb carros tirats per cavalls fins el port per carregar-los en vaixells que els durien per tot el món. Més endavant, el tren va jugar un paper molt important per al seu transport.

A l'actualitat es tracta d'un procés molt tecnificat, a excepció de la lleva i també de la tria o "trio" en el cas de taps de primera qualitat. La indústria surera vetlla pel medi ambient i ha demostrat científicament que té petjada ecològica negativa, és a dir, no només no contamina, sinó que ajuda a reduir la presència de diòxid de carboni a l'atmosfera.

